

CAPITOLUL IV.

INTERDEPENDENȚA DINTRE DREPT ȘI STAT^[1]

4.1. Etimologia, sensurile și definiția termenului „stat”;
4.2. Legătura dintre stat și drept; 4.3. Constantele statului

4.1. Etimologia, sensurile și definiția termenului „stat”

Termenul „stat” a fost studiat din mai multe perspective, potrivit cărora și interpretarea lui a fost diferită. Cele mai noi accepțiuni ale termenului „stat” sunt cea istorico-geografică și cea politico-juridică, ambele vizând statul, dar punând accentul pe alte elemente constitutive ale statului^[2].

Noțiunile de bază ale dreptului nu pot fi înțelese și explicate în afara conexiunii lor cu noțiunile definitorii ale statului. Statul și dreptul sunt produse ale evoluției istorice a omenirii care s-au cristalizat ca valori fundamentale ale civilizației și care se intercondiționează reciproc.

Cuvântul „stat” provine din latinescul „status” care inițial nu avea un înțeles sau sens strict determinat, exprimând ideea generică de ceva „stabil” – „stabilitate”, în înțeles de poziție, stare, situație stabilă, fel de a fi etc. Cu timpul, prin asociere cu alți termeni sau atribute cuvântul „status” primește treptat în limbajul roman antic și o

^[1] A se vedea și: ARISTOTEL, *Politica*, Ed. Paideia, Colecția cărților de seamă, București, 2001; ARISTOTEL, *Statul atenian*, Ed. Agora, Iași, 1992; G. BOBOȘ, C. BUZDUGAN, V. REBREANU, *TGSD*, 2008, 2009, 2010 p. 66-90; John Locke, *Al doilea tratat despre cârmuire. Scrisoare despre toleranță*, Ed. NEMIRA, Colecția Societatea Politică, București, 1999; Machiavelli, *Principele*, Ed. Științifică, București, 1960; G.C. MIHAI, R.I. MOTICA, *Teoria generală a dreptului*, Ed. All Beck, Colecția Juridica, Seria Curs universitar, București, 2001, p. 63-78; N. POPA, *Teoria generală a dreptului*, Ed. All Beck, București, 2002, p. 90-103; S.-I. PUȚ, *Principiul distribuirii puterii etatice între tradiția separatistă și fundamentare rațională*, Ed. Universul Juridic, București, 2014; V. REBREANU, *Constantele statului*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2003/2004; A. SIDA, *Introducere în teoria generală a dreptului*, Ed. „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2004, p. 71-90; E.-M. SOCIACIU (coordonator), *Filosofia politică a lui T. Hobbes*, Ed. Polirom, Colecția „Seminar. Teorie politică”, Iași, 2001.

^[2] G. BOBOȘ, C. BUZDUGAN, V. REBREANU, *Teoria generală a statului și dreptului*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2009, p. 69-90; V. REBREANU, *Constantele statului*, 2003/2004; A. SIDA, *Teoria generală a dreptului*, 2004, p. 74 și urm.

Dr. VERONICA REBREANU

**TEORIA GENERALĂ
A DREPTULUI**
Curs pentru studenții anului I

Ediția a 2-a, revizuită și adăugită

Editura
Stamangiu
2022

semnificație politică în expresii ca, *de exemplu*, „status civitas” (care desemna starea sau felul de a fi a guvernării cetății) sau „status rei romanae” (în înțelesul de „stat”, „stare”, situație a lucrurilor, a „treburilor” romane), sau „status rei publicae” („situația” treburilor publice) etc.

Prin evoluție, cuvântul „status” a dobândit valoarea unei expresii de sine stătătoare. Sensul pe care îl dăm astăzi acestui termen, a fost fundamentat în secolul al XVI-lea de către Nicolo Machiavelli – părintele științei politice moderne – odată cu publicarea lucrării „*Il Principe*”, în care spune că „toate stăpânirile care au avut putere asupra oamenilor sunt state, sunt Republici sau principate” (*Tutti sono stati e sono o Repubbliche o Principati*). Una dintre insuficiențele doctrinei lui Machiavelli constă în aceea că nu detașează noțiunea de „stat” de realitatea oamenilor care îl constituie. Astfel, Machiavelli a legat statul de persoana „Principelui”, personalizând statul. Important este că începând cu Machiavelli cuvântul „stat” începe să desemneze instituția autorității într-o formă de organizare socială a societății.

Ca organizație politică a puterii, statul apare ca un ansamblu sau sistem articulat de instituții sau organisme, ca un mecanism de organe și instituții investite cu autoritate, prin care se realizează organizarea și conducerea societății, ordinea socială.

Accepțiuni ale termenului „stat” în limbajul politico-juridic contemporan:

1. În accepțiunea sau sensul istorico-geografic, prin stat se înțelege *populația organizată* pe un anumit *teritoriu*, delimitat prin frontiere, precum și relațiile economice, politice, culturale ale acesteia. În această accepțiune noțiunea „stat” are înțeles larg, fiind sinonimă cu aceea de „țară” sau „patrie”. În această accepțiune statul are ca elemente definitorii: populația, organizarea politică a populației și, respectiv, teritoriul (delimitat prin frontiere), adică limitele geografice ale extinderii organizării politice a acelei populații.

2. Sensul politico-juridic al termenului „stat” este mai restrâns ca sferă, dar mai relevant pentru conținutul pe care îl exprimă. În acest sens, prin stat se înțelege organizația politică de pe un anumit teritoriu, formată din totalitatea organelor, mecanismelor sau instituțiilor autorității publice prin intermediul cărora se realizează organizarea și conducerea generală a societății. Așadar, în accepțiune sau sens politico-juridic prin „stat” se înțelege doar una din laturile sensului istorico-geografic. Pentru sensul politico-juridic al noțiunii sau termenului „stat” se utilizează în mod curent termeni diferiți, ca *de exemplu* „putere de stat”, „putere publică”, „autoritate publică”, „forță publică”, „aparatus de stat”, „organe de stat”, „mecanism de stat” etc.

Pornind de la cele două sensuri sau accepțiuni ale termenului „stat”, o posibilă definire a acestuia ar putea fi totuși formulată astfel: „Statul este o organizație politică formată din reprezentanți ai populației de pe un anumit teritoriu, care sunt

investiții cu atribuții de putere care constau în posibilitatea de a lua decizii obligatorii, în numele întregii populații, decizii concretizate în norme de drept sau în acte de aplicare a dreptului care, dacă nu sunt respectate de bună-voie, sunt aduse la îndeplinire prin forța de constrângere”^[1].

4.2. Legătura dintre stat și drept

Statul și dreptul sunt produse ale evoluției istorice a omenirii care s-au cristalizat ca valori fundamentale ale civilizației. Marea diversitate și contradictorialitate a concepțiilor și teoriilor care explică originea, conținutul și formele statului și dreptului, a raportului stat-drept, de-a lungul istoriei și până în prezent, ar putea fi grupate în trei mari orientări^[2]:

a) Cele care susțin preeminența (pre existența) dreptului asupra statului – în sensul că normele fundamentale ale dreptului s-ar fi constituit înainte de apariția statului, că „nu statul creează dreptul ci îl consacră doar în forme juridice concrete”. *De exemplu*, școala dreptului natural susține că omul s-a născut liber cu o serie de drepturi inerente ființei umane sau, conform teoriei contractului social, dreptul nu este altceva decât emanația voinței națiunii;

b) Cele care susțin că dreptul este un produs al statului, un rezultat al creației acestuia, că statul ar fi preexistent dreptului, că dreptul este doar un instrument al puterii de stat, o emanație a acesteia. *De exemplu*, în doctrina germană, Jellinek susține că „dreptul este o emanație a statului”;

c) Cele care explică interacțiunea și interdependența stat-drept, dintre care unele merg chiar până la identificarea statului cu dreptul. *De exemplu*, H. Kelsen susține că „statul este ordinea de drept”, „personificarea normelor juridice în societate”.

4.3. Constantele statului^[3]

Întrucât nu există un consens în ceea ce privește definiția statului, numeroși autori în materie de teorie a statului și dreptului formulează nu atât „definiții” în înțelesul clasic al termenului, cât insistă pe elementele sau trăsăturile definitorii, caracteristice ale statului care, așa ca și în cazul dreptului, au fost exprimate prin

^[1] G. BOBOȘ, *Teoria generală a dreptului*, 1999, p. 27; A. SIDA, *Teoria generală a dreptului*, 2004, p. 73.

^[2] G. BOBOȘ, C. BUZDUGAN, V. REBREANU, *TGSD*, 2009, p. 76-90; A. SIDA, *Teoria generală a dreptului*.

^[3] G. BOBOȘ, C. BUZDUGAN, V. REBREANU, *Teoria generală a statului și dreptului*, 2009, p. 203-218; V. REBREANU, *Constantele statului*, 2003/2004; A. SIDA, *Teoria generală a dreptului*, 2004, p. 74 și urm.

termenul generic de „constante” sau „permanențe” ale statului adică, trăsături de maximă perenitate, de stabilitate în existența și evoluția istorică a fenomenului „stat”.

Constantele statului sunt grupate atât în sensul accepțiunii istorico-geografice, cât și în sensul accepțiunii politico-juridice ale noțiunii de stat:

a) Constantele statului în sensul istorico-geografic sunt considerate a fi: teritoriul, populația (națiunea) și puterea publică.

Teritoriul – condiție naturală de existență a unei populații – este o constantă definitorie a statului, fie și numai pentru faptul că nu a fost și nu este de conceput un stat fără un teritoriu propriu.

Sub aspect politico-juridic, prin teritoriu se înțelege nu numai spațiul terestru, ci și întinderile de apă, inclusiv apele teritoriale, subsolul și spațiul aerian cuprins în limitele unor granițe (frontiere) înăuntrul cărora statul își exercită puterea suverană.

Din punct de vedere economic, teritoriul constituie sursa de existență a acelei populații. Mediul geografic, calitățile solului, conținutul în zăcăminte minerale al subsolului, mediul ambiant în general, au reprezentat factori importanți în stabilirea populației pe un anumit teritoriu și renunțarea la nomadism. Clima și relieful și-au pus, de asemenea, amprenta pe specificul modului de trai și al obiceiurilor, tradițiilor, spiritualității popoarelor.

La rândul lor, toate aceste elemente ce dau contur noțiunii de teritoriu se reflectă mai mult sau mai puțin și asupra organizării statale și cultural-spirituale ale popoarelor respective, conferindu-le un anumit specific național.

Populația – reprezintă un alt element de constantă a statului, în sens istorico-geografic, desemnând factorul uman atât sub aspectul totalității membrilor acelei comunități statale, cât și ale raporturilor economice, politice, cultural-spirituale, etnice etc., care stau la baza comunității respective. Categoriile de „societate”, „popor” și „națiune” exprimă, în limbajul științelor socio-umaniste, principalele forme de comunitate umană, în succesiunea lor istorică, proprii organizării statale. Cele trei concepte sau categorii au conținuturi determinate. Astfel, „**societatea**” este termenul cel mai larg desemnând populația sub aspectul ei relațional și instituționalizat de pe un anumit teritoriu; prin „**popor**” se înțelege o comunitate umană anterioară națiunii, caracterizată printr-o comunitate și continuitate de limbă, de viață și activitate materială, de etnicitate, factură psihică și de cultură; „**națiunea**” desemnează comunitatea umană modernă și contemporană în care trăsăturile specifice formei de comunitate umană anterioare se ridică la un nivel calitativ mai înalt având ca suport spiritual conștiința națională de sine, iar ca suport material – comunitatea de viață economică bazată pe economia de piață.

Puterea publică – este acea constantă a definirii statului prin care se exprimă în mod concentrat esența statului însuși, adică organizarea politică a puterii care cuprinde întreaga populație existentă pe un anumit teritoriu și care poate aplica la nevoie (în cazul nerespectării normelor pe care le instituie) constrângerea. Ca expresie a unei asemenea organizări politice, puterea publică îmbracă forma instituționalizată a unor organisme ale puterii. În accepțiunea sa modernă și contemporană, puterea publică ne apare ca o structură de organizare a puterii într-un sistem conex a trei categorii fundamentale de organe sau instituții fundamentale: legislative, executive și judecătorești. Puterea publică nu este altceva, în ultimă instanță, decât expresia acestui macro-sistem de organe ale puterii politice a căror rațiune de a fi constă în a legifera, a administra și a înfăptui legalitatea în viața și activitatea socială. În acest context și noțiunea de „organ” sau „organe” ale statului – termeni cu o largă utilizare în sfera științelor juridice – comportă câteva precizări ale sensului sau accepțiunii lor. Astfel prin *organ* al statului sau de stat se înțelege o structură organizată, o instituție constituită și investită prin lege cu anumite atribuții sau funcții, cu anumite competențe în exercitarea cărora poate emite acte sau dispoziții cu caracter obligatoriu, susceptibile de a fi aduse la îndeplinire, la nevoie, prin constrângere.

De exemplu, sunt în acest sens „organe” ale statului: Instituțiile puterii legislative (Senatul, Camera Deputaților, comisiile acestora), Guvernul, ministerele, autoritățile locale, organele judecătorești ș.a. Într-un alt sens, noțiunea de „organ de stat” desemnează grupuri de persoane sau anumite persoane investite, în baza legilor, cu competențe care le conferă posibilitatea de a emite acte, dispoziții sau decizii cu caracter obligatoriu, a căror respectare este garantată prin forța de constrângere. În această categorie sunt cuprinși, *de exemplu*, senatorii, deputații, comisiile parlamentare, președintele de republică, miniștrii, primarii, prefecții, judecătorii, procurorii, ofițerii etc.

b) Constantele statului în sensul politico-juridic. În sensul politico-juridic, constantele statului pot fi urmărite, la rândul lor, pe mai multe planuri, completând sau întregind trăsăturile sau constantele istorico-geografice, oferind astfel un ansamblu mai relevant de elemente definitorii ale fenomenului „stat”. Între aceste constante politico-juridice mai importante sunt:

– constituirea și exercitarea puterii, a autorității ca „putere” sau „autoritate publică”, ca putere oficială, instituționalizată și exercitată asupra întregii populații din teritoriu;

– constituirea și funcționarea organelor statului pe principiul „separației puterilor” (aceasta, în toate statele moderne și contemporane democratice, indiferent

de varietatea modalităților și formelor concret-istorice în care este aplicat acest principiu);

– formele de guvernământ de bază ale tuturor statelor se concentrează, în ultimă instanță, în jurul a două categorii: forma de guvernământ republicană sau forma de guvernământ monarhică;

– în toate categoriile sau formele de organizare statală, structura fundamentală a organelor statului cuprinde cele trei categorii de organe: legislative, executive (administrative) și judecătorești – indiferent de particularitățile modului și formelor lor de constituire și funcționare;

– constanțele politico-juridice ale statului pot fi identificate și în aparatul conceptual logic și în cel al unei terminologii prin care se exprimă un conținut asemănător sau identic. *De exemplu*, expresii sau categorii cum sunt: sistem electoral, parlament, deputat, senator, guvern, ministru, lege, impozit etc. exprimă, indiferent de limba națională în care sunt formulate, același conținut, având aproximativ același înțeles.

Pentru acest capitol, în volumul V. REBREANU, *Teoria generală a dreptului. Suport pentru orele de seminar*, ediția a 2-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2022, sunt exercițiile pentru fixarea și (auto)verificarea cunoștințelor, precum și o bibliografie

selectivă, astfel:

Tema 10. Etimologia, sensurile și definiția termenului „stat”;

Tema 11. Constantele statului:

A se vedea și bibliografia selectivă de la finele prezentului volum.

La orele de curs/seminar, se vor da mai multe exemple, se vor rezolva mai multe exerciții și se vor indica și alte surse bibliografice, după caz.